

Livets väg

nr 65

Jesus sa: Jag är vägen, sanningen och livet. Ingen kommer till Fadern utom genom mig (Joh. 14:6).

Om lagen

(Fortsättning från nr 64)

5. Mose lag

Sedan folket blivit befriade ur Egypten fick de efter en tid Mose lag på Sinai berg. Men långt innan dess hade Abraham fått *omskärelsen* som ett tecken på Guds löfte om den kommande Messias. Och strax före uttåget ur Egypten gav Gud *påskalammet* som som ett tecken på Guds förlåtelse för alla som strök lammets blod på dörrposterna och litade på detta. Båda dessa handlingar var i grunden evangeliska löften och brukar ibland kallas gamla testamentets sakrament. Deras syfte var att betona löftet om att en Frälsare skulle födas i framtiden. Han skulle ge hjärtats omskärelse och han själv var det slaktade Guds lamm, som tar bort världens synd. Han var den Messias som redan utlovats åt Adam och Eva genom ordet om *kvinnans säd som skulle trampa sönder ormens huvud* (1 Mos. 3:15).

Bestämmelserna angående omskärelse och påskalammet gavs visserligen i form av lagar om hur dessa ceremonier skulle gå till, men själva innehållet var det rena evangeliet. Samma sak gäller i nya testamentet om dop och nattvard. Kristus instiftade dessa sakrament genom bestämmelser om hur det skulle gå till (ta vatten, döp i den treenige Gudens namn, ta bröd och vin, upprepa instiftelseorden, äta och drick), medan själva innehållet var tillsägelsen av syndernas förlåtelse, pånyttfödelsen i dopet och Kristi kropp och blods sanna närvaro i bröd och vin med evangeliets löfte om evigt liv.

En stor del av Mose lag var bestämmelser om hur gudstjänsten skulle gå till, hur prästerna skulle vara klädda, när och vad de skulle offra o.s.v. Alla dessa ceremoniallagar var förebilder för den kommande Messias.

Men Mose gav också lagar för samhället under den tid folket skulle vistas i det utlovade landet. Det var alla möjliga lagar om var de olika stammarna skulle bo, hur egendom skulle ärvas, vad som gällde för äktenskap, vilka strafflagar man skulle ha m.m. Sedan fick folket befallning om att tåga in och erövra landet. Detta skulle samtidigt vara ett Guds straff för de hedniska folkens många synder som de under lång tid hade bedrivit. Men Israels folk ville inte lyda Mose och då fick de själva som straff vandra fyrtio år i öknen tills alla som tågat ut ur Egypten var döda (utom Josua och Kaleb, som varit trogna). Sedan fick Josua föra in deras efterkommande i Israels land. Även Mose hade en gång allvarligt brutit mot Guds befallning och måste därför stanna utanför och fick endast se in i landet från berget Nebo innan han dog.

När vi talar om Mose lag tänker vi ofta på de tio budorden. Dessa var skrivna på två stentavlor, och det står att det var just tio ord. Men vi vet inte riktigt hur de skall delas in. Vi följer Luthers indelning så att de första tre buden handlar om kärleken till Gud och de sista sju om kärleken till vår nästa. Detta är en sammanfattning av den moraliska lagen. Men tillsammans med denna lag för alla tider gavs många andra bud som endast gällde i gamla förbundet.

Dessa olika slags bud är blandade med varandra. Ibland kommer borgerliga lagar, ibland ceremoniallagar och mitt bland dessa också morallagar. Frågan är: Hur skall vi veta vilka bud som gäller oss och vilka som bara gällde Israels folk? Detta är en mycket viktig fråga, som tyvärr ofta har besvarats felaktigt.

6. Det nya förbundet

Först skall vi tänka på att gamla testamentet självt lär att det skall komma ett nytt testamente, ett nytt förbund (NT:s grekiska ord ”diathäke” och betyder både testamente och förbund, och GT:s hebreiska ”börith” betecknar en mycket viktig överenskommelse, en pakt mellan konungen och hans folk, en orubblig bestämmelse). Profeten Jeremia skriver:

Livets väg

Evangeliskt-lutherskt kyrkblad

Nr 65, 22 mars 2024

Red. kyrkoherde Sten Rydh

Se, dagar ska komma, säger Herren, då jag sluter ett nytt förbund med Israels hus och med Juda hus, inte som förbundet jag slöt med deras fäder den dag då jag tog deras hand och förde dem ut ur Egyptens land – förbundet med mig som de bröt fastän jag var deras rätte herre – säger Herren. Nej, detta är förbundet som jag efter denna tid ska sluta med Israels hus, säger Herren: Jag ska lägga min lag i deras inre och skriva den i deras hjärtan. Jag ska vara deras Gud, och de ska vara mitt folk. Då ska de inte mer behöva undervisa varandra, ingen sin broder och säga: "Lär känna Herren!" Alla ska känna mig, från den minste av dem till den störste, säger Herren, för jag ska förlåta deras missgärningar och aldrig mer minnas deras synder (Jer. 31:31-34).

Det gamla förbundet skulle alltså gälla fram tills det nya förbundet kommer. Endast Gud själv kunde ersätta detta med det utlovade nya förbundet. Den viktiga frågan är då: När skulle det nya förbundet (testamentet) komma?

Judendomen menar att det ännu inte har kommit. De som omfattar dagens judendom lever därför fortfarande kvar i tron att det gamla förbundet med alla dess lagar ännu gäller. Men som kristna tror vi att Jesus var Messias och att det han lär om nya förbundet är sant. När han t.ex. instiftade nattvarden sade han att det nya förbundet hade kommit. Det står:

På samma sätt tog han bägaren efter måltiden och sade: "Denna bägare är det nya förbundet genom mitt blod som blir utgjutet för er (Luk. 22:20).

Och i Hebréerbrevet står det:

Men nu har Kristus ett högre prästämbete, liksom han också är medlare för ett bättre förbund som är grundat på bättre löften. För om det första förbundet hade varit utan brist, skulle det inte behövas ett andra. Men Gud förebrår dem när han säger: Se, dagar ska komma, säger Herren, då jag ska sluta ett nytt förbund med Israels hus och med Juda hus... (Hebr. 8:6-8). ... När han talar om ett nytt förbund, har han därmed förklarat det förra föråldrat. Och det som blir gammalt och föråldrat är på väg att försvinna (v. 13).

Här citerar hebreerbrevet sedan hela profetian hos Jeremia (kap. 31) som vi nyss läste. Aposteln Paulus betonar också skarpt att lagarna om omskärelse, nymånad, sabbat, mat och dryck m.m. är upphävda. Detta beror givetvis på att Paulus följer Jesu lära om att det nya förbundet har kommit. Då gäller inte längre det gamla. Paulus skriver:

Här är inte jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus (Gal. 3:28).

Enheten i Kristus i det nya förbundet upphäver inte de yttre skillnaderna mellan folken, mellan herrar och tjänare, mellan man och kvinna. Till det yttre finns alltid sådana skillnader kvar. Men det nya förbundet innebär en andlig enhet mellan alla som tror på Kristus. I och med att Kristus har kommit är det gamla förbundet som en förebild ersatt av verkligheten själv, som är Kristus. Paulus skriver på ett annat ställe:

Låt därför ingen döma er för vad ni äter och dricker eller när det gäller högtid eller nymånad eller sabbat. Allt detta är en skugga av det som skulle komma, men själva verkligheten är Kristus (Kol. 2:16f).

När nya förbundet nu har kommit gäller inte längre GT:s lagar om mat och dryck, högtider, nymånader eller sabbat. Varför? Svar: Därför att Gud själv har upphävt hela det gamla förbundet och ersatt det med det nya förbundet, där inga sådana lagar om mat och dryck, sabbat och omskärelse m.m. finns.

Somliga judekristna var inte klara över detta. De menade att man fortfarande var skyldig att hålla Mose lag och att de hednakristna därför skulle omskäras. Paulus talade skarpt emot detta, men motståndarna ville inte ge sig. Man inkallade då ett apostlamöte i Jerusalem där apostlarna och andra ledare var närvarande och dit Paulus och hans följeslagare kom (Apg. 15). Det står:

Några som hade kommit ner från Judeen började lära bröderna att de inte kunde bli frälsta om de inte lät omskära sig enligt seden från Mose (Apg. 15:1).

När de [Paulus och Barnabas] kom till Jerusalem blev de mottagna av församlingen och apostlarna och de äldste, och de berättade om allt som Gud hade gjort genom dem. Men några från fariseernas parti som hade kommit till tro steg fram och sade att man måste omskära hedningarna och ålägga dem att hålla Mose lag. Apostlarna och de äldste samlades då för att behandla frågan (v. 4-6).

Efter en lång diskussion reste sig Petrus och sade till dem: "Bröder, ni vet att Gud för länge sedan bestämde att hedningarna skulle få höra evangeliets ord genom min mun och komma till tro. Och Gud, som känner hjärtat, har vittnat för dem genom att ge den helige Ande till dem likaväl som till oss. Han gjorde ingen skillnad mellan oss och dem när han väl renat deras hjärtan genom tron. Varför vill ni då utmana Gud och lägga ett ok på lärjungarnas axlar som varken våra fäder eller vi själva har kunnat bära? Nej, vi tror att det är genom Herren Jesu nåd vi blir frälsta, vi på samma sätt som de." (v. 7-11)

Man lyssnade sedan på Paulus och alla kom överens om att inte kräva någon omskärelse av de hednakristna. De judekristna var ju som israeliter redan omskurna, men detta var inte längre nödvändigt i det nya förbundet. Man beslutade endast av hänsyn till judarna att de hednakristna skulle avstå från viss mat och från otukt. Orsaken var fatt man inte i onödan skulle stöta sig med de judar som inte kommit till tro. Man ville ju missionera bland dessa. I beslutet stod det:

Den helige Ande och vi har beslutat att inte lägga på er någon mer börda förutom följande nödvändiga regler: att ni håller er borta från kött offrat till avgudar, från blod, från kött av kvävda djur och från sexuell omoral. Ni gör rätt om ni undviker sådant. Allt gott!” (v. 28f).

Orsaken till detta beslut anges tydligt:

Mose har ju sedan urminnes tider haft sina förkunnare i alla städer, och man läser honom i synagogorna varje sabbat (Apg. 15:21).

Vår lutherska bekännelse betonar också tydligt att detta är den bibliska läran. Där står det:

// 21. Vi lär alltså att man inte kan förtjäna nåd inför Gud, försona Gud eller gottgöra för synden. Man får inte göra någon nödvändig gudstjänst av sådant.

22. Detta bevisas dessutom genom Skriftens ord. Jesus ursäktade apostlarna när de inte höll de äldstes stadgar. Han sade: ”De ärar mig förgäves med människobud” (Matt. 15:9). 23. Eftersom Jesus säger att det sker förgäves kan det inte vara nödvändigt. 24. Strax därefter säger han: ”Det som går in genom munnen kan inte orena människan” (Matt. 15:11).

25. Paulus skriver också: ”Guds rike består inte av mat och dryck” (Rom. 14:17), ”Låt ingen döma er angående mat, dryck, sabbat m.m.” 26. ”Om ni med Kristus har dött bort från världens makter, varför betar ni er då som om ni levde i världen och böjer er under bud som 'ta inte', 'smaka inte', 'rör inte'?” (Kol. 2:16, 20).

27. Petrus säger: ”Varför vill ni då utmana Gud och lägga ett ok på lärjungarnas axlar som varken våra fäder eller vi själva har kunnat bära? Nej, vi tror att det är genom Herren Jesu nåd vi blir frälsta” (Apg. 15:10). 28. Där förbjuder Petrus att man ska belasta samvetena med yttre ceremonier oavsett om de kommer från Mose eller någon annan. (Augsburgska Bekännelsen, art. 26) //

7. Den moraliska lagen

Det gamla förbundet är alltså upphävt och ersatt av det nya förbundet. Därmed är det klart att alla lagar som gällde det gamla förbundet i princip är upphävda. Men hur är det då med den

moraliska lagen? Gäller inte längre tio Guds bud? Mose fick ju dem av Gud själv.

Svaret är att den moraliska lagen som sådan är evigt gällande från skapelsen i alla tider. När vi lite slarvigt talar om ”tio Guds bud” menar vi därför inte buden exakt så som Mose gav dem, utan sådant hos Mose och i hela GT som stämmer överens med den evigt giltiga morallagen. För att med visshet förstå vad som hör till denna eviga lag skall vi gå till Jesu och apostlarnas undervisning i NT.

Vi ser då t.ex. att inget generellt förbud mot bilder finns hos Jesus och apostlarna. De som därför tolkar Mose ord om bilder som ett evigt förbud att avbilda Gud har fel (somliga menar t.ex. att man inte får ha krucifix av den korsfäste Jesus). Låt oss se på vad Mose skriver:

Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig. Du ska inte göra dig någon bildstod eller avbild av det som är uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden (2 Mos. 20:3-4).

På Luthers tid kom det s.k. svärmare, vilket var personer med många underliga krav. De påstod att de var ledda direkt av anden. Sorgligt nog slöt sig en av Luthers nära medarbetare, universitetsprofessorn, teologie doktorn Karlstadt, till dem. Ha la bort sin doktorsdräkt och menade att man inte längre behövde några djupa kunskaper eftersom Anden talade direkt in i hjärtat till olärda personer. Ingående teologiska studier sågs nu som något onödigt och oandligt. Karlstadt gick därför till bönderna i deras stugor och frågade dem hur olika bibelställen skulle tolkas! Han slutade att tro på att Kristi kropp var närvarande i brödet och hans blod i vinet och han lärde att man måste ta bort alla bilder ur kyrkorna eftersom Mose säger att man inte ska göra sig någon bildstod eller avbild.

När Luther vid denna tid måste hålla sig borta på grund av dödshoten från både kyrka och kejsare, passade Karlstadt på att med sina anhängare bryta sig in i kyrkorna och med våld ta bort och förstöra bilderna där. Luther bestämde sig då för att komma tillbaka - trots att kurfursten befallt honom att stanna i skydd på slottet Wartburg. Luther höll så predikningar varje dag så att folket lugnade sig och förstod att reformationen inte skulle genomföras enligt Karlstadts och svärmarnas våldsamma metoder. Luther skrev då också en lång skrift mot Karlstadt där han förklarade varför det är fel att lära att det

finns ett särskilt bildförbud också i nya testamentet.

Luther förklarade att Karlstadt helt hade missförstått Mose och det andra budet. Mose talar inte om bilder i allmänhet utan om bilder som dyrkades, alltså avgudabilder. Dessa var vad budet kallar ”andra gudar vid sidan av mig”. De hedniska folken hade många sådana bilder av sina gudar och dyrkade dem. Detta var avgudadyrkan eftersom de inte kände den ende, sanne Guden. När sedan Aron på folkets begäran gjorde en guldkalv som de dansade kring, var detta just en sådan avgudadyrkan som Gud förbjudit. Och när man i dagens kyrkor predikar falsk lära istället för Guds ord är detta också avgudadyrkan i verklig mening. Det som i andra budet är evigt gällande är alltså att dyrka andra gudar vid sidan om den ende, sanne Guden. För övrigt fick ju Mose själv anvisningar om hur tabernaklet (tältet där Gud uppenbarade sig) skulle tillverkas med vackra bilder, med keruber av guld och många konstföremål i vacker vävnad m.m. När Karlstadt och hans anhängare ville rensa ut alla bilder hade de alltså inte ens Mose egen lag på sin sida.

När Luther gav ut sina katekeser tog han därför inte heller med stycket om att man inte fick göra sig någon bild. Luther skrev endast: ”Du ska inte ha några andra gudar.”

Den reformerta kyrkan har inte förstått detta rätt. De följer istället fortfarande Karlstadts idéer och menar att kyrkorummet skall vara kalt och naket utan bilder, krucifix m.m. Den ofta rikt utsmyckade gudstjänsten i de lutherska kyrkorna betraktas därför med misstänksamhet av de reformerta. De dömer ut allt sådan som ”katolskt” och förstår inte skillnaden mellan sådant som är romersk-katolsk villolära och sådant som är fria, goda gudstjänstbruk.

Detta har fört med sig att man inom många reformert påverkade frikyrkor saknar altare med ljus, liturgiska kläder och en god mässordning. Istället blir det reformerta idealet en tom scen med en talarstol där ingenting finns kvar av kyrkans uråldriga och goda liturgiska traditioner med både Guds ord och sakrament i centrum och där också prästämbetet som en gudomlig instiftelse betonas.

8. Tio Guds bud enligt katekesen

När Luther gav ut lilla katekesen förkortade han buden. Han visste att Mose lag som sådan var upphävd men att den evigt giltiga morallagen

också fanns hos Mose på många ställen. De tio budorden tolkades därför i enlighet med Jesu och apostlarnas undervisning. Budet om sabbaten (3:e budet) tolkades därför som budet att hålla Guds ord heligt, gärna höra och lära det. Detta är ju budets egentliga innebörd enligt morallagen. Att sabbaten skulle firas varje lördag hörde inte med till detta. Sabbatsbudet är i den meningen upphävt. De som menar att sabbaten flyttats från lördag till söndag i NT ”far mycket vilse”, säger vår bekännelse. I NT är alla dagar lika. I kristen frihet firar vi söndagen till minne av Kristi uppståndelse, men inte som ett nödvändigt bud. Det evigt giltiga i tredje budet är det som Luther tar fram: att inte förakta predikan och Guds ord utan att gå till gudstjänsten, att läsa, studera och höra Guds ord och att framför allt tro på det och leva efter det.

På liknande sätt är det med alla bud i GT.

Forts. följer.